

Svein Blom

7. Holdninger til innvandrere og innvandring

- Ni av ti mener at innvandrere bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn, og sju av ti mener at innvandrere gjør en nyttig innsats i arbeidslivet.
- To av tre mener at innvandrere beriker kulturen i Norge.
- Ni av ti har ikke noe imot å ha kontakt med innvandrere som naboer eller hjemmehjelpere, men en av tre ville mislike å få en innvandrer giftet inn i familien.
- En av tre nærer også en mistanke om at innvandrere misbruker landets velferdsordninger og mener innvandrere utgjør en kilde til utrygghet.
- Vel fire av ti synes innvandrere bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig.
- En av ti ønsker en liberalisering av asylsøkeres adgang til opphold i landet, mens fire av ti synes det bør bli vanskeligere å få opphold i Norge.
- Endringer i holdningen til innvandrere og innvandring over tid er trolig påvirket av økonomiske konjunkturer, hvor mange flyktninger som søker asyl i landet, i hvilken grad myndighetenes flyktning- og innvandringspolitikk framstår som human og rettferdig, og hvilket omdømme innvandrerne selv legger grunnlag for gjennom egne handlinger (spesielt på kriminalitetsområdet).
- Innad i befolkningen varierer holdningen til innvandrere og innvandring etter demografiske og sosiale faktorer som utdanning, alder, bostedsstrøk (tett/spredt), landsdel, grad av kontakt med innvandrere, politisk holdning og til dels også kjønn.
- Personer med høy utdanning, alder under 67 år, bosted i Akershus/Oslo og som har kontakt med innvandrere, er mest positive til innvandring og innvandrere.
- I forhold til holdningen i andre europeiske land ligger opinionen i Norge på de fleste områder klart på den liberale eller tolerante siden av gjennomsnittet.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har i en årrekke kartlagt den norske befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring gjennom årlige spørsmål i intervjuundersøkelser på oppdrag fra daværende Kommunal- og regionaldepartementet, nåværende Arbeids- og inkluderingsdepartementet. De første intervjuene fant sted i 1993, og rekken av spørsmål ble beholdt ubrutt til år 2000. Etter en delvis utskifting av spørsmålene ble kartleggingen gjenopptatt i 2002. Mens spørsmålene opprinnelig inngikk i SSBs omnibusundersøkelser, ble de i 2005 flyttet over til reise- og ferieundersøkelsen.

7.1. Innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag verdsettes ...

Det er bred enighet i befolkningen om nytten av innvandrernes arbeidsinnsats. I årene 2005-2007 har sju av ti vært helt eller ganske enige i at «*Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv*». Knapt to av ti har vært uenige i påstanden, mens omtrent en av ti har vært usikker. I årene 2002-2004 var andelen enige to av tre (tabell 7.1). To av tre er også enige i at «*Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge*».

7.2. ... men noen frykter misbruk av velferd og økt utrygghet

På den annen side er det i 2007 tre av ti som frykter at «*Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene*» (tabell 7.2). Troen på dette er nå riktignok 10 prosentpoeng lavere enn på begynnelsen av 2000-tallet, og det er langt flere som avviser denne oppfatningen enn som tror på den i 2007. Nesten halvparten av befolkningen er uenige i påstanden.

Respondentene i den norske undersøkelsen ble også bedt om å ta stilling til utsagnet «*Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet*». I 2007 sier vel en av tre seg helt eller nokså enig i dette, mens en knapp halvpart er helt eller nokså uenige. Ifølge Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) i 2002 er Norge et av landene i Europa som i størst grad frykter innvandrerkriminalitet. Bare to land, Hellas og Tsjekkia, tror i større grad enn Norge at innvandringen fører til økte kriminalitetsproblemer (Blom 2005). Se mer om ESS senere i kapitlet.

Hva er holdninger?

En holdning er en disposisjon til å reagere på et bestemt fenomen på en bestemt måte. Holdninger har både emosjonelle og kognitive sider. I varierende grad danner holdninger utgangspunkt for handlinger.

Tabell 7.1. Holdning til to påstander om innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag. 2002-2007. Prosent

«Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	66	12	20	2	1 410
2003	100	66	9	24	1	1 385
2004	100	67	10	21	2	1 320
2005	100	70	10	17	2	1 289
2006	100	72	10	17	1	1 288
2007	100	72	16	11	1	1 269
«Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	63	12	22	2	1 409
2003	100	70	9	21	1	1 381
2004	100	66	10	22	1	1 318
2005	100	71	8	18	3	1 289
2006	100	68	11	20	1	1 289
2007	100	67	14	18	1	1 270

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

7.3. Ni av ti støtter innvandreres like muligheter til arbeid

Ni av ti sa seg i 2007 helt eller nokså enige i at «Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn» (tabell 7.3). Oppslutningen om utsagnet er marginalt større nå enn tidlig på 2000-tallet og er nå på nivå med oppfatningen under høykonjunkturen på slutten av 1990-tallet. Den forbigående nedgangen i tilslutningen til utsagnet noen år etter årtusensskiftet kan ha sammenheng med en samtidig konjunkturedgang. Tilsvarende kan den økonomiske oppgangen på 1990-tallet ha

hatt betydning for den økte tilslutningen til utsagnet i løpet av 1990-tallet, fra en andel på 75 prosent i 1993 til 92 prosent i 1998. Komparativt er også Norge et av de europeiske landene der befolkningen har størst tiltro til at innvandring er gunstig for økonomien i landet, som vi skal se senere (figur 7.4).

7.4. Flertallet foretrekker at innvandrerne forsøker å likne nordmenn

Et av spørsmålene i SSBs undersøkelse av holdninger til innvandrere og innvandring

Tabell 7.2. Holdning til to påstander om innvandreres misbruk av velferd og deres bidrag til samfunnsmessig utrygghet. 2002-2007. Prosent

«Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	41	14	43	2	1 405
2003	100	40	10	48	2	1 384
2004	100	40	12	46	2	1 318
2005	100	36	10	50	4	1 289
2006	100	36	13	49	2	1 289
2007	100	31	21	46	3	1 269

«Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	45	13	41	1	1 410
2003	100	45	10	44	1	1 385
2004	100	41	10	48	1	1 317
2005	100	41	10	48	2	1 286
2006	100	40	13	46	1	1 288
2007	100	35	19	46	1	1 272

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

Tabell 7.3. Holdning til en påstand om innvandreres mulighet til arbeid. 2002-2007. Prosent

«Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	85	4	10	1	1 410
2003	100	83	3	13	1	1 384
2004	100	87	3	10	0	1 319
2005	100	89	3	7	1	1 287
2006	100	86	4	9	1	1 288
2007	100	90	5	5	1	1 272

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

viser at mellom fire og fem av ti i 2007 synes at «*Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig*» (tabell 7.4). En litt lavere andel, knapt fire av ti, er uenige i dette, mens to av ti svarer «både og». Tendensen over tid er at støtten til utsagnet har avtatt noe.

En utvisking av alle forskjeller mellom minoritet og majoritetsbefolkning (såkalt «assimilasjon») er da heller ikke en del av målsettingen for den offisielle integreringspolitikken. Begrepet integrering innebærer at minoritetene skal kunne beholde kulturelle og religiøse særtrekk i den grad de selv ønsker det, så lenge de ellers holder seg innenfor norsk lov. I arbeids- og samfunnslivet er imidlertid målsettingen med integreringen full likestilling og deltakelse fra alle samfunnsborgeres side.

Data viser for øvrig at de som mener innvandrere bør bli så like nordmenn som

mulig, har mer kritiske holdninger til innvandrere også på andre områder.

7.5. Få ønsker økt flyktning-innvandring

På et spørsmål om flyktningers adgang til å få opphold i Norge mener fire av ti i 2007 at det bør bli vanskeligere å få opphold, mens fem av ti mener at adgangen til opphold bør være «som i dag» (tabell 7.5). En av ti mener det bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. På dette spørsmålet kan det konstateres en økning på om lag 10 prosentpoeng siden 2002 i andelen som ønsker «status quo» i adgangen til opphold og en tilsvarende nedgang i andelen som mener det bør bli vanskeligere å få opphold.

Utviklingen i tallet på asylsøkere til Norge har rimeligvis betydning for svarene på dette spørsmålet. Asylsøkertallet blir erfaringsmessig behørig omtalt i media.

Tabell 7.4. **Holdning til en påstand om at innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig. 2003-2007. Prosent**

«Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2003	100	54	7	39	1	1 381
2004	100	53	8	39	0	1 318
2005	100	54	7	38	1	1 286
2006	100	49	10	40	1	1 288
2007	100	45	18	36	0	1 273

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

Tabell 7.5. **Holdning til en påstand om innvandreres adgang til opphold i Norge. 2002-2007. Prosent**

«Sammenliknet med i dag, bør det bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, bør det bli vanskeligere, eller bør adgangen til å få opphold være som i dag?»						
År	Alle	Lettere	Som i dag	Vanskeligere	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	5	39	53	2	1 408
2003	100	5	37	56	3	1 381
2004	100	6	44	47	2	1 317
2005	100	9	49	39	4	1 287
2006	100	7	46	45	2	1 288
2007	100	8	50	39	3	1 270

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

Tabell 7.6. Holdning til tre påstander om relasjoner til innvandrere. 2002-2007. Prosent

«Ville du synes det var ubehagelig dersom ... du eller noen i din nærmeste familie fikk en hjemmehjelp som var innvandrer?»					
År	Alle	Ja	Nei	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	11	88	1	1 410
2003	100	10	89	1	1 385
2004	100	10	90	1	1 319
2005	100	6	93	1	1 288
2006	100	8	91	1	1 286
2007	100	10	89	1	1 274
«... du fikk en innvandrer som ny nabo?»					
År	Alle	Ja	Nei	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	8	90	2	1 410
2003	100	9	89	2	1 384
2004	100	9	90	1	1 316
2005	100	6	92	1	1 288
2006	100	7	91	2	1 287
2007	100	8	91	1	1 270
«... du hadde en sønn eller datter som ville gifte seg med en innvandrer?»					
År	Alle	Ja	Nei	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	40	53	7	1 409
2003	100	37	58	6	1 380
2004	100	35	60	5	1 317
2005	100	33	61	7	1 288
2006	100	32	62	6	1 286
2007	100	32	64	4	1 269

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

I toppåret 2002 var det nærmere 18 000 som søkte asyl i Norge. Deretter sank antallet år for annet fram til 2006 – da tallet på asylsøkere var på 5 300 personer – hvilket trolig bidro til å redusere andelen som syntes det bør bli vanskeligere å få opphold i Norge. Med ny oppgang i asylsøkertallene i 2007 og 2008 (UDI 2008) ventes dette igjen å snu.

7.6. Ni av ti er positive til innvandrere som nabo og hjemmehjelp ...

Ni av ti har ikke noe imot å få en innvandrer som *ny nabo*. Ni av ti har heller ikke noe imot å ha en innvandrer som *hjemmehjelp* hos seg selv eller andre i den nærmeste familie. I innledningen til disse spørsmålene er det lagt inn en forutset-

ning om at innvandreren behersker norsk. Å få en innvandrer som *svigersønn eller -datter* er derimot en av tre negative til (tabell 7.6). Motviljen mot innvandrere i familien har sunket litt siden spørsmålet ble stilt for første gang i 2002, da fire av ti var negative.

7.7. ... og sju av ti har kontakt med innvandrere

Sju av ti blant den voksne befolkningen har kontakt med innvandrere (tabell 7.7), og andelen har økt svakt de siste årene. Arbeidsplassen er den vanligste arenaen for slik kontakt. Vel fire av ti opplyser at de har kontakt med innvandrere på arbeidsplassen. Tre av ti har kontakt med innvandrere gjennom venner og kjente, og vel to av ti har kontakt i nabolaget. Bare

en av ti har kontakt med innvandrere i nær familie.

Blant dem som har kontakt med innvandrere, er det ganske uvanlig at kontakten bare omfatter én person. Bare 6 prosent er i denne situasjonen. Mer vanlig er det at kontakten gjelder to til fire personer. Hele fire av ti av dem med innvandrerkontakt har kontakt med to til fire innvandrere, mens en av tre oppgir å ha kontakt med fem til ti personer.

I 2003 og 2007 spurte vi også om hvor hyppig kontakten med innvandrere var, og hvordan den opplevdes. Blant dem som *har* kontakt, er daglig eller ukentlig kontakt det vanligste blant åtte av ti. Resten har månedlig eller sjeldnere kontakt. Sju av ti oppfatter dessuten kontakten som hovedsakelig positiv. Tre av ti har blandede erfaringer, mens bare 1 prosent vurderer kontakten som hovedsakelig negativ.

7.8. Ulike samfunnsforhold påvirker holdningene

Vi har allerede nevnt noen faktorer som synes å påvirke holdningen til flyktninger og innvandrere over tid. *Økonomiske oppgangstider* bidrar trolig til å liberalisere holdningene. Med vekst i økonomien blir det lettere å skaffe arbeid og bolig til nykommere, og behovet for arbeidskraft i samfunnet øker. Også andre europeiske undersøkelser viser liknende resultater (Semyonov og Raijman 2006). *Store asylsøkertall* virker ventelig inn på holdningene i motsatt retning. Jo flere asylsøkere, desto sterkere vil forventningen til myndighetene være om å regulere og begrense tilstrømningen. Flertallet i befolkningen synes å nære en grunnleggende frykt for stor og ukontrollert innvandring.

Selve utformingen av *myndighetenes flyktningpolitikk* synes også å påvirke opinionen. Samtidig som innvandringen ikke

skal bli for overveldende, skal behandlingen av flyktninger og asylsøkere heller ikke framstå som urimelig og inhuman. I motsatt fall gir det grobunn for krav om en politikk med et mer «menneskelig» ansikt. Noe slikt skjedde trolig på midten av 1990-tallet da media jevnlig meldte om «hjerteløse» avgjørelser i enkelttilfeller, uskyldige barn i kirkeasyl, uforståelige utvisningsvedtak og brutale tilbakesendelser. Dette kan ha gitt næring til holdningsendringen i «innvandrervennlig» retning som vi observerte fra 1995 til 1996 (Blom 1996b).

Omvendt vil all *kriminalitet* begått av innvandrere bidra til å undergrave «innvandrervennlige» holdninger (Blom 1999). Det gjelder spesielt dramatiske hendinger som gjengslagsmål, knivstikking, «æresdrap», narkotikaforbrytelser og menneskesmugling. Ugjerninger av denne type utført av personer med innvandrerbakgrunn nører lett opp under forenklede oppfatninger av hele gruppen. Foreløpig er det lite som tyder på at terrorhandlinger begått av fundamentalistiske grupper utenfor landets grenser har virket særlig inn på den norske befolkningens holdninger til landets innvandrere.

Vi har også noen erfaringer som kan tyde på at befolkningens kjennskap til og sympati med grupper som er på flukt, kan ha påvirket oppfatningen av asylpolitikken. I 1994 var viljen til å motta flyktninger fra Bosnia betydelig, og det samme var tilfelle i 1999 med flyktninger fra Kosovo. Begge hendelsene, som kunne sies å foregå i vårt nærområde, ble dekket i media på en måte som ikke etterlot tvil om at flyktningene fra disse områdene var *reelle krigsflyktninger*. Både i 1994 og 1999 registrerte vi en statistisk signifikant økning fra året før i andelen som sa seg enig i at «Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag» (Blom 1994, 1999). Samme velvilje ble ikke utløst av

Tabell 7.7. **Kontakt med innvandrere: arenaer, antall, hyppighet og erfaring. 2002-2007. Prosent**

«Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, eller lignende på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»									
År	Alle	Ja		Nei		Antall personer som svarte			
2002	100	67		33		1 408			
2003	100	64		36		1 384			
2004	100	67		33		1 318			
2005	100	66		34		1 286			
2006	100	68		32		1 288			
2007	100	70		30		1 274			
«I hvilke sammenhenger har du kontakt med innvandrere som bor i Norge?»									
År	Alle	På jobben		Blant venner/kjente		I nabolaget		I nær familie	
		Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
2002	100	41	59	27	73	22	78	9	91
2003	100	40	60	29	71	23	77	9	91
2004	100	39	61	29	71	24	76	9	91
2005	100	42	58	28	72	20	80	9	91
2006	100	41	59	31	69	24	76	10	90
2007	100	45	55	32	68	24	76	11	89
«Hvor mange innvandrere har du kontakt med?»									
År	Alle	Antall personer					Vet ikke	Antall personer som svarte	
		0	1	2-4	5-10	Mer enn 10			
2003	100	36	6	26	19	14	0	1 382	
2003 ¹	100	.	9	41	29	22	0	890	
2004	100	33	6	27	19	15	0	1 317	
2004 ¹	100	.	9	40	29	22	0	886	
2005	100	34	6	24	20	15	0	1 286	
2005 ¹	100	.	10	37	30	23	0	844	
2006	100	32	4	28	21	15	0	1 287	
2006 ¹	100	.	5	41	31	22	0	886	
2007	100	30	4	27	23	15	0	1 271	
2007 ¹	100	.	6	38	33	22	0	894	
«Hvor ofte har du vanligvis kontakt med innvandrere?»									
År	Alle	Aldri	Sjelden	Månedlig	Ukentlig	Daglig	Antall personer som svarte		
2003	100	36	3	9	23	29	1 382		
2003 ¹	100	.	5	14	36	45	890		
2007	100	30	4	11	28	28	1 271		
2007 ¹	100	.	5	15	40	39	894		
«Hvordan er din personlige erfaring med denne kontakten?»									
År	Alle	Ingen	Hovedsakelig positiv		Positiv/negativ	Hovedsakelig negativ	Antall personer som svarte		
2003	100	36	44		20	0	1 381		
2003 ¹	100	.	69		31	1	889		
2007	100	30	51		19	1	1 271		
2007 ¹	100	.	72		27	1	894		

¹ Bare personer med kontakt med innvandrere.

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2007).

busslastene med bulgarske «flyktninger» som kom til landet sommeren 2001. Sistnevnte bidro snarere til etableringen av begrep som «asylturister» og «antatt grunnløse asylsøkere».

7.9. Lavt utdannede er mest skeptiske

Holdningen til innvandrere og innvandring er forskjellig i forskjellige segmenter av befolkningen. Faktorer som har vist seg å ha betydning for holdningene, er utdanning, alder, bosted, kontakt med innvandrere og politisk ståsted.

Utdanningsnivået er den av enkeltfaktorene som har mest å si. Høyt utdannede er systematisk mer positive til innvandrere og innvandring enn midlere og lavt utdannede. Mens for eksempel 49 prosent av befolkningen med grunnskole som høyeste utdanning tror at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, er det bare 7 prosent av befolkningen med universitets- eller høyskoleutdanning ut over fire år som tror det samme i 2007.

Likeledes er det også 50 prosent av de grunnskoleutdannede som i 2007 mener at innvandrere er en kilde til utrygghet i samfunnet, mot bare 15 prosent av de med lang universitets- eller høyskoleutdanning. Endelig mener 20 prosent av de lavest utdannede at det vil være ubehagelig med en innvandrer som hjemmehjelp, mot 2 prosent av de høyest utdannede.

7.10. Unge og middelaldrende er mer positive enn eldre

Alder har også en klar sammenheng med holdningen til innvandrere og innvandring. Den viktigste tendensen er at den eldste aldersgruppen (67-79 år) er minst velvillig innstilt. I noen spørsmål er andelen som inntar en kritisk holdning, minst dobbelt så høy blant de eldste som blant noen av de øvrige aldersgruppene. For

eksempel avviser 54 prosent av de yngste i 2007 at innvandrere flest er en kilde til utrygghet, mot bare 25 prosent av de eldste.

På flere spørsmål kommer likevel den nest yngste aldersgruppen (25-44 år) ut som mer liberal enn den yngste gruppen (16-24 år). Dette henger trolig sammen med at de yngste ikke har rukket å ta så mye utdanning som de noe eldre. Som eksempel kan nevnes at 31 prosent av 16-24-åringene sier seg enig i at «innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene», mot 25 prosent av 25-44-åringene. En tilsvarende tendens kan iakttas når det gjelder oppfatningen av innvandrere som hjemmehjelp. 13 prosent av de yngste har motforestillinger mot å få en innvandrer som hjemmehjelp, mot 9 prosent av de nest yngste og 7 prosent av 45-66-åringene.

På spørsmål som rommer en paternalistisk holdning, er imidlertid de yngste de mest liberale. Det gjelder for eksempel forventningen om at innvandrere bør bli så like nordmenn som mulig, og spørsmålet om det vil være ubehagelig å få en innvandrer som svigersønn eller svigerdatter. 48 prosent av de yngste avviser her at målet er å bli så lik nordmenn som mulig, mot 40 prosent i aldersgruppen over. Andelen som misliker å få (en norsktalende) innvandrer i nærmeste familie, er likeledes 6 prosentpoeng lavere blant de yngste enn blant de unge voksne (22 prosent mot 28 prosent).

7.11. Minst skepsis i de største byene

Bosatte i tettbygde strøk med over 100 000 innbyggere, det vil si de største byene med omland, er gjennomgående noe mer liberale i sin holdning til innvandrere og innvandring enn personer i mindre urbane strøk av landet. Som for alder er sammenhengen etter *bostedsstrøk* imidlertid

ikke «lineær» i den forstand at toleransen er minst i spredtbygde strøk. I undersøkelsen fra 2007 er det et gjennomgående trekk at personer i tettbygde strøk med under 2 000 innbyggere har minst til overs for innvandrere og innvandring. Mot-satt er det i tettbygde strøk med 100 000 innbyggere eller mer at de mest liberale standpunktene forekommer. I 2007 er det 12 prosent i de mest tettbygde strøk som synes det bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, mens andelen er bare halvparten så stor i de minst tettbygde strøk. For noen holdningsindikatorer svekkes eller elimineres effekten av bostedsstrøk når forskjeller i utdanningsnivå eller graden av kontakt med innvandrere trekkes inn.

Velviljen til innvandrere og innvandring etter *landsdel* er gjennomgående størst i Akershus og Oslo.

Det er da også denne landsdelen som har den høyeste innvandrerandelen, vel dobbelt så høy som på «Østlandet ellers» som har den nest høyeste innvandrerandelen. For eksempel mener nærmere åtte av ti i Akershus og Oslo i 2007 at innvandrere gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, mot sju av ti i øvrige deler av landet. Slike funn er gjort flere år på rad. Som for bostedsstrøk er effekten ikke alltid robust ved kontroll for utdanning og kontakt med innvandrere.

For øvrig varierer det noe fra spørsmål til spørsmål hvilken landsdel som framstår som minst imøtekommende overfor innvandrere og innvandring. Aktuelle «kandidater» kan her synes å være Hedmark/Oppland og Agder/Rogaland. Tendensen er ikke særlig tydelig og kan variere fra år til år.

7.12. Fører lite kontakt til mindre velvilje?

Personer som har *kontakt med innvandrere*, har gjennomgående mer «innvandrervennlige» holdninger enn personer uten slik kontakt. Jo flere arenaer kontakten utspilles på, desto større er velviljen. For eksempel synker andelen som tror at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, fra 41 til 17 prosent fra personer helt uten kontakt med innvandrere til personer som har tre eller flere arenaer for kontakt med innvandrere. Tilsvarende varierer andelen som er enige i at innvandrere er en kilde til utrygghet, fra 47 til 25 prosent mellom de samme to gruppene. Det er også stor forskjell i holdningen til innvandrere som hjemmehjelp, nabo og svigersønn/-datter etter hvor mange innvandrere en har kontakt med. Om det er kontakt med innvandrere som genererer positive holdninger, eller det er positive holdningene som genererer mer kontakt, er uklart. Sannsynligvis er det begge deler.

Politiske holdninger har også betydning. Velviljen overfor innvandrere og innvandring har generelt vist seg å være størst blant tilhengere av Rød Valgallianse og Sosialistisk Venstreparti og minst blant tilhengere av Fremskrittspartiet. I enkelte spørsmål har Venstres og/eller Kristelig Folkepartis tilhengere uttrykt marginalt større velvilje overfor innvandrere enn velgere på venstre fløy. Politisk holdning har dessverre ikke vært med blant bakgrunnsvariablene de siste årene etter at undersøkelsen ble flyttet fra omnibusundersøkelsen til reise- og ferieundersøkelsen.

Kjønn er stort sett av underordnet betydning for holdningene til innvandrere og innvandring, men i enkelte spørsmål kan holdningen likevel variere noe etter kjønn. I 2007 er kvinner mer tilbøyelige enn menn til å verdsette innvandrernes kultu-

relle bidrag, samtidig som de er noe mer redde for at innvandrere representerer en kilde til utrygghet i samfunnet. Enkelte år har kvinner også vært noe mer tilbakeholdne enn menn med å kreve at innvandrere blir så like nordmenn som mulig.

7.13. Norske holdninger i europeisk komparativt lys

Med bakgrunn i den europeiske samfunnsundersøkelsen (se tekstboks) er det mulig å danne seg en oppfatning av hvordan de norske holdningene til innvandrere og innvandring er i forhold til holdningene i en rekke andre europeiske land. I første intervjurunde (2002) var en hel spørsmålsbolk viet innvandrertemaet. Utfallet av noen av spørsmålene for Norges vedkommende ble referert i 2006-utgaven av *Innvandring og innvandrere* (Blom 2006). Seks av spørsmålene fra første ESS-runde ble gjentatt i 2004 og 2006, og vi skal i det følgende presentere disse spørsmålene i et komparativt perspektiv. I figurene som følger, viser vi Norges plass i forhold til de andre nasjonene i 2006. Norges plass i de to første intervjurundene (2002 og 2004) refereres i teksten. Jo høyere Norge plasserer seg i søylediagrammene som følger, jo mer liberale/tolerante er de norske hold-

ningene sammenliknet med holdningene i de andre europeiske landene. I vedleggstabellene 7.1 og 7.2 til slutt i kapitlet vises den fullstendige svarfordelingen på de seks ESS-spørsmålene for Norges vedkommende i alle tre intervjurundene.

7.14. Svensker er mest imøtekompende

Vel tre av fire i Norges (voksne) befolkning vil tillate at *mange eller noen* innvandrere «*av samme rase eller etniske gruppe som de fleste i Norge*» skal få bosette seg her. Spørsmålets ordlyd er ikke valgt av Statistisk sentralbyrå, men av planleggere i ESS. Som det framgår av innledningskapitlet (kapittel 1), inngår ikke etnisk tilhørighet i SSBs standard for innvandrergrupping. Norge havner på *delt femteplass* sammen med Ukraina på dette spørsmålet, bak Sverige, Danmark, Sveits og Polen, når nasjonene rangeres etter grad av imøtekommenhet (figur 7.1). I intervjurundene i 2002 og 2004 inntok Norge en *sjetteplass*. Sveits er vant med mange innvandrede gjestearbeidere, mens Polen primært er et utvandringsland. Ukraina har en betydelig andel innbyggere med russisk bakgrunn. Av de nordiske landene kommer Finland lengst ned i rekken (16. plass). Finland er

Den europeiske samfunnsundersøkelsen

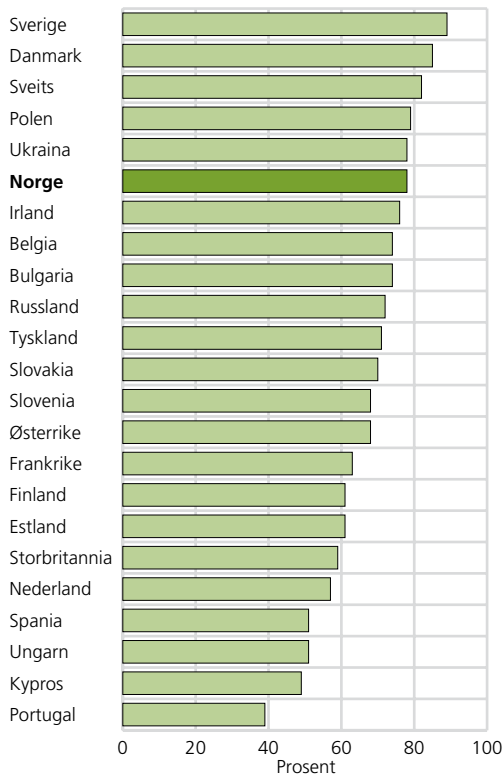
Den europeiske samfunnsundersøkelsen (European Social Survey, ESS) er en intervjuundersøkelse som gjennomføres hvert annet år i et tjuetalls europeiske land med sikte på å kartlegge befolkningenes holdninger i politiske, sosiale, moralske og religiøse spørsmål. Det er hittil gjennomført tre runder, og en fjerde runde er under forberedelse. Prosjektet samfinansieres av Europakommisjonen, European Science Foundation og nasjonale forskningsråd i deltakerlandene. ESS vektlegger standardisert utvalgsteknikk, nøyaktig oversettelse fra samme spørreskjema og lik gjennomføring av feltarbeid og filkonstruksjon i alle deltakerland. I Norge foretas feltarbeidet av Statistisk sentralbyrå. Data er fritt tilgjengelig fra nettsidene til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Se for øvrig Ringdal og Kleven 2004.

Første intervjurunde i årene 2002-2003 omfattet de nordiske landene (unntatt Island), Storbritannia, Irland, Belgia, Nederland, Luxemburg, Tyskland, Frankrike, Spania, Portugal, Italia, Hellas, Østerrike, Sveits, Tsjekkia, Polen, Ungarn og Slovenia, totalt 21 land. Israel var også med i første intervjurunde, men er holdt utenfor her som eneste ikke-europeiske land. I andre intervjurunde (feltarbeid i 2004-2005) gikk Italia ut, mens Island, Estland, Slovakia og Ukraina kom inn, totalt 24 land. I tredje runde (feltarbeid i 2006-2007) kom Bulgaria, Russland og Kypros inn, mens Island, Luxemburg, Hellas og Tsjekkia gikk ut, totalt 23 land.

det av de nordiske landene som har den laveste andelen utenlandsfødte, 3,8 prosent ved utgangen av 2007 (Statistikcentralen 2008).

Norge beholder sin *femteplass* på listen når det gjelder vilje til å ta imot mange eller noen innvandrere med en «*annen rase eller etnisk gruppe enn de fleste i Norge*» (figur 7.2). Rangordenen beholdes selv om andelen i Norge som ønsker å ta imot innvandrere, synker med 19 prosentpoeng (fra 78 til 59 prosent). Ved de to foregående intervjurundene inntok Norge en *sjuendeplass* i 2002 og en *åttendeplass* i 2004 på dette spørsmålet.

Figur 7.1. Andel som vil tillate at mange eller noen innvandrere av samme rase eller etniske gruppe som majoriteten i landet får bosette seg i landet. 2006. Prosent

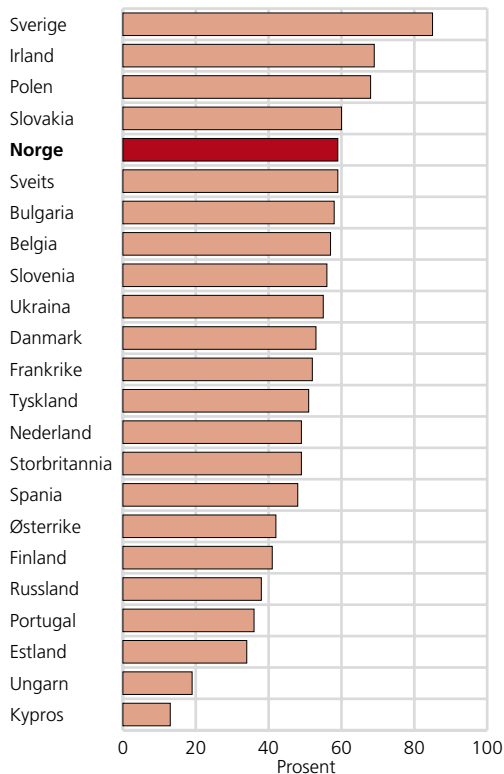

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

Sverige beholder førsteplassen på listen også når det gjelder ønske om å ta imot innvandrere med en annen etnisitet enn majoritetsbefolkningen. Andelen av befolkningen som vil ta imot mange eller noen innvandrere med en slik bakgrunn, er bare 5 prosentpoeng lavere i Sverige enn da det var tale om personer med samme etniske bakgrunn som majoriteten.

Danmark på sin side synker imidlertid fra en andreplass blant nasjonene til en ellevteplass når spørsmålet endres fra å gjelde personer med *samme* etniske bakgrunn til å gjelde personer med en *annen* etnisk bakgrunn enn majoriteten. Andelen som

Figur 7.2. Andel som vil tillate at mange eller noen innvandrere av en annen rase eller etnisk gruppe enn majoriteten i landet får bosette seg i landet. 2006

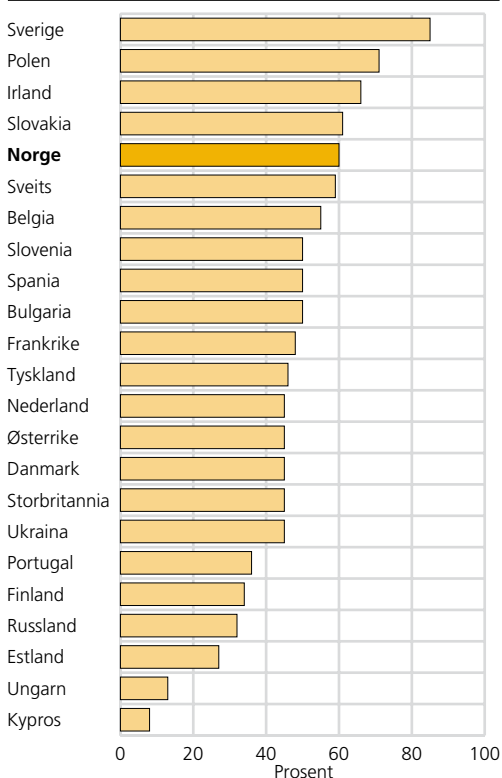

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

ønsker å ta imot mange eller noen innvandrere, synker samtidig med 32 prosentpoeng (fra 85 til 53 prosent) blant danskene. Liknende endringer i svarfordelingen viser seg også i den kypriotiske, russiske og ungarske befolkningen når spørsmålet endres fra å gjelde personer med samme etnisitet til å gjelde innvandrere med en annen etnisk bakgrunn enn majoriteten.

Norge inntar også *femteplassen* blant landene i 2006 når det gjelder holdning til å motta innvandrere «*fra fattige land utenfor Europa*» (figur 7.3). Det er tydelig at befolkningen i de fleste landene oppfatter det å ta imot innvandrere av en annen etnisitet og innvandrere fra fattige land

Figur 7.3. **Andel som vil tillate at mange eller noen innvandrere fra fattige land utenfor Europa får bosette seg i landet. 2006. Prosent**

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

utenfor Europa som stort sett det samme. Det er da også de samme fire landene som i begge tilfeller ligger over Norge: Sverige, Polen, Irland og Slovakia, selv om rekkefølgen mellom Irland og Polen varierer. Også lenger ned på listen er det stor grad av overensstemmelse i rangordningen landene imellom og i det enkelte lands prosentandel.

Spørsmålene ovenfor kan ikke uten videre sammenliknes direkte med spørsmålet i vår egen holdningsundersøkelse om å gi opphold til *flyktninger og asylsøkere*. ESS-spørsmålene er mindre presise idet de ikke inneholder noe om oppholdsgrunn, og referansen til etnisitet er også ukjent i vår sammenheng. Spørsmålene henviser heller ikke til et bestemt referansenivå («sammenliknet med i dag»), slik vårt eget holdningsspørsmål gjør. Det er også uklart hvor mange som kan tenkes omfattet av ord som «mange», «noen» og «enkelte».

7.15. Irer har størst tro på at innvandring er bra for økonomien

I de tre neste spørsmålene, der svarene er gitt som skårer på en ellevepunktsskala, rangeres landene etter gjennomsnittsverdien på skalaen. Det første spørsmålet gjelder om innvandring er «bra eller dårlig» for landets økonomi.

Norge kommer på *femte* plass blant landene når det gjelder troen på at innvandring er bra for økonomien i landet (figur 7.4). I 2002 og 2004 er plasseringen på henholdsvis *femte* og *sjette* plass. Både Finland, Danmark og Sverige har noe svakere tro på dette enn Norge i 2006. For første gang ligger Sverige her lavere enn Norge. Vi merker oss at Irland troner øverst blant landene som mener at innvandring er gunstig for økonomien. Fra å være et fattig utvandringsland har Irland hatt en betydelig økonomisk vekst i senere tid og også

trukket til seg mange arbeidsinnvandrere. Irenes svar tyder på at de oppfatter innvandringen som en viktig faktor bak den økonomiske framgangen.

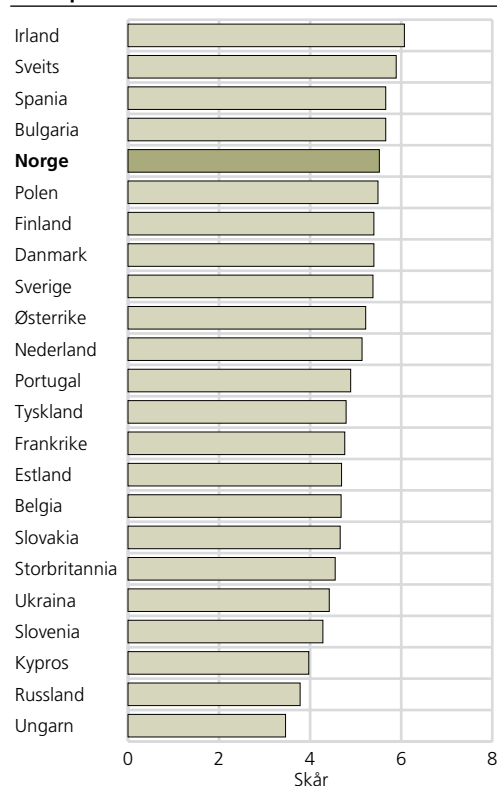
7.16. Finland har få innvandrere, men verdsetter deres kultur

I Norge er det flere som mener at landets *kultur* berikes av innvandrere, enn som tror at landet har økonomiske fordeler av innvandringen (vedleggstabell 7.2). Slik er det også i mange andre land i Europa. Norge havner således på en *åttende* plass på listen når landene rangeres etter i hvilken grad de verdsetter innvandrernes kulturel-

le bidrag (figur 7.5), til tross for at andelen som mener landet berikes kulturelt av innvandrerne, er større enn andelen som mener at landet berikes økonomisk ved innvandringen. Norges plassering i forhold til de andre landene i 2002 og 2004 var henholdsvis *tiende* og *åttende* plass.

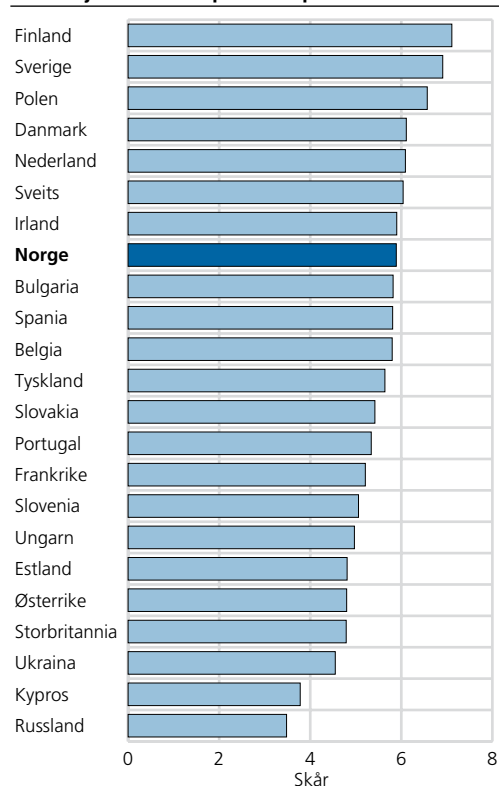
De øvrige nordiske landene rangerer helt øverst sammen med Polen når det gjelder synet på kulturell berikelse. Finland, som det land av de nordiske som har færrest innvandrere, plasserer seg overraskende på topp når det gjelder å verdsette innvandreres kultur. Både Irland og Sveits som

Figur 7.4. «Vil du si at det, alt i alt, er bra for landets økonomi at folk kommer fra andre land for å bosette seg her?» (0: Dårlig for økonomien, 10: Bra for økonomien). 2006. Gjennomsnitt på ellevepunktsskala

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

Figur 7.5. «Vil du si at landets kultur stort sett blir undergravet eller beriket av folk som kommer fra andre land for å bosette seg her?» (0: Kulturen blir undergravet, 10: Kulturen blir beriket). 2006. Gjennomsnitt på ellevepunktsskala

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

begge overgikk Norge i troen på innvandringens økonomiske betydning, ligger også foran Norge når det gjelder å verdsette det kulturelle bidraget. I tillegg har Nederland rykket opp foran Norge på dette området.

7.17. Gjør innvandringen landet bedre å bo i?

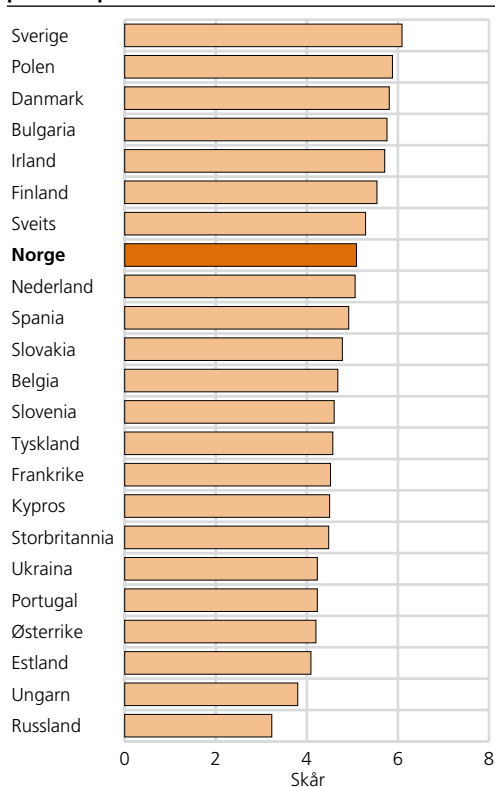
På spørsmålet om det er blitt «verre» eller «bedre» å bo i landet som følge av innvandringen, inntar mellom fem og seks av ti i Norge en overveiende nøytral holdning til spørsmålet, mens resten av befolkningen (vel fire av ti) deler seg omtrent på midten mellom dem som mener innvandringen har vært positiv, og dem som mener den har vært negativ for landet (vedleggstabell 7.2). Dette er likevel nok til å gi Norge en åttendeplass på listen over nasjoner som synes at innvandringen har gjort landet bedre å bo i (figur 7.6). Dette er høyere på listen enn i 2002 og 2004 da Norge plasserte seg på henholdsvis *niende* og *ellefte* plass. De øvrige nordiske landene som var med på undersøkelsen i 2006, ligger alle over Norge, og igjen med Sverige på topp.

Det bør ellers bemerkes at de tre største og mest toneangivende landene i Europa som deltok i denne undersøkelsen, Storbritannia, Tyskland og Frankrike, alle har lavere plasseringer enn Norge på alle de seks spørsmålene i undersøkelsen – det vil si både når det gjelder vilje til å ta imot nye innvandrere, og når det gjelder å verdsette innvandreres samfunnsinnsats. Vi noterer også at land som Kypros, Ungarn, Estland, Russland og Ukraina utgjør de mest restriktive landene. Flere av dem har særegne minoritetsproblemer som på hver sin måte kan bidra til å forklare standpunktene de inntar.

Konklusjonen for Norges del når det gjelder holdningen til innvandrere i komparativt perspektiv, er at landet plasserer seg blant den liberale eller «innvandrings-

vennlige» tredelen av landene på alle seks spørsmål i tredje runde av den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS). Sverige inntar førsteplassen på hele fire spørsmål og andreplassen på et femte spørsmål. Det er imidlertid bare et svært begrenset antall problemstillinger som berøres i de seks spørsmålene om innvandring i andre og tredje ESS-runde. Temaer som kriminalitet, krav til integrering, innvandreres rettigheter og plikter, bruk av velferdsordninger og så videre er for eksempel ikke dekket.

Figur 7.6. «Er det blitt verre eller bedre å bo i landet på grunn av at folk kommer fra andre land for å bosette seg her?» (0: Et verre sted å bo, 10: Et bedre sted å bo). 2006. Gjennomsnitt på ellevepunktsskala

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2006.

Vedleggstabell 7.1. **Holdning til mottak av ulike kategorier innvandrere. Norge. 2002, 2004 og 2006.****Prosent****«I hvilken utstrekning synes du at Norge bør la folk av samme rase eller etniske gruppe som de fleste i Norge få bosette seg her?»**

År	Alle	La mange bosette seg her	La noen bosette seg her	La enkelte bosette seg her	Ikke la noen bosette seg her	Antall personer som svarte
2002	100	20	52	26	2	2 019
2004	100	21	56	20	2	1 754
2006	100	25	53	20	2	1 739

«Hva med folk av en annen rase eller etnisk gruppe enn de fleste i Norge?»

År	Alle	La mange bosette seg her	La noen bosette seg her	La enkelte bosette seg her	Ikke la noen bosette seg her	Antall personer som svarte
2002	100	11	45	38	6	2 018
2004	100	12	46	35	7	1 753
2006	100	14	45	36	6	1 741

«Hva med folk fra fattige land utenfor Europa?»

År	Alle	La mange bosette seg her	La noen bosette seg her	La enkelte bosette seg her	Ikke la noen bosette seg her	Antall personer som svarte
2002	100	12	49	34	5	2 019
2004	100	12	47	35	6	1 753
2006	100	14	46	36	6	1 743

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2002, 2004 og 2006.

Vedleggstabell 7.2. **Antatt samfunnsmessige konsekvenser av innvandring. Norge. 2002, 2004 og 2006.****Prosentfordeling og gjennomsnitt på ellevepunktsskala****«Vil du si at det, alt i alt, er bra for den norske økonomien at folk kommer fra andre land for å bosette seg her? Bruk kortet til å svare»**

År	Alle	Dårlig for økonomien (0-3)	Verken eller (4-6)	Bra for økonomien (7-10)	Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
2002	100	17	52	31	5,41	1 994
2004	100	21	50	29	5,16	1 737
2006	100	17	47	36	5,52	1 727

«Vil du si at norsk kultur stort sett blir undergravet eller beriket av folk som kommer fra andre land for å bosette seg her? Bruk kortet til å svare.»

År	Alle	Norsk kultur blir undergravet (0-3)	Verken eller (4-6)	Norsk kultur blir beriket (7-10)	Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
2002	100	16	41	43	5,83	2 019
2004	100	16	40	44	5,84	1 747
2006	100	16	40	45	5,89	1 740

«Er det blitt verre eller bedre å bo i Norge på grunn av at folk kommer fra andre land for å bosette seg her? Bruk kortet til å svare.»

År	Alle	Et verre sted å bo (0-3)	Verken eller (4-6)	Et bedre sted å bo (7-10)	Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
2002	100	21	62	17	4,82	2 022
2004	100	24	56	20	4,84	1 745
2006	100	21	55	24	5,09	1 740

Kilde: Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2002, 2004 og 2006.